

БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВА СИСТЕМА ЯПОНІЇ

У статті розглянуто принцип побудови фінансової системи Японії та її бюджетний устрій. Також вивчено склад доходної частини бюджету країни, структуру податкових і неподаткових надходжень. Особливу увагу приділено розгляду витратної частини державного бюджету Японії. Поряд з цим розглянуто структуру доходів і витрат місцевих бюджетів країни.

В статье рассмотрено принцип строения финансовой системы Японии и её бюджетный строй. Также изучен состав доходной части бюджета страны, структура налоговых и неналоговых поступлений. Особенное внимание уделено рассмотрению расходной части государственного бюджета Японии. Равным образом рассмотрено структуру доходов и расходов местных бюджетов Японии.

The principle of financial system formation of Japan and its budget structure has been analyzed in the article. The contents of budget yield component of the state, tax and non-tax structure have been studied. It has been paid much attention to the consideration of expenses of Japanese state budget. The income and expenses structure of local budgets have been studied in addition to that.

Ключові слова: фінансова система, ринкова економіка, державний бюджет, кредитна система.

Побудова досконалої фінансової системи будь-якої держави є основною умовою ефективного функціонування її економіки, проте цей процес є досить трудомістким і складним. Аналіз економічних показників країн з розвинутою ринковою економікою, показує, що становлення фінансової системи відбувалось протягом багатьох років, а вдосконалення триває й досі.

Головним завданням фінансової системи є забезпечення максимальної мобілізації наявних у суспільстві фінансових ресурсів та залучення при обґрунтованих потребах їх ззовні, установлення передумов для їх ефективного використання і максимізації на цій основі виробництва ВВП. Рух грошових потоків через ланки та сфери фінансової системи повинен сприяти формуванню у кожного суб'єкта доходів, що відображають його продуктивність і є достатніми для забезпечення потреб його діяльності [3].

У статті буде розглянуто фінансову систему Японії, країни, що входить до трійки найважливіших економічних центрів світу та має розвинуту ринкову економіку.

А.Фісун [4] у своїй статті «Японська модель розвитку економіки», розглянув досвід Японії у створенні специфічної господарської моделі з унікальною системою управління та організації виробничого процесу, яка охоплює мікро- та макроекономічні рівні розвитку, що дало їй змогу перейти від феодального устрою в коло високо розвинутих країн світу за істотно короткий проміжок часу.

Сьогоднішня позиція Японії у світовому господарстві – результат її економічного розвитку у другій половині ХХ століття. Економіка країни направлена на виробництво та є однією з найпотужніших у світі й найбільшою в Азії, незважаючи на те, що вона сильно залежить від поставок сировинних матеріалів з інших країн унаслідок нестачі власних природних ресурсів. Весь

світ знає високу якість японських автомобілів та побутової техніки, електронного обладнання та систем зв'язку. Швидкими темпами розвивається невиробничий сектор: сфера послуг, фінанси, науково – дослідна діяльність.

Господарський механізм японської економіки склався після Другої світової війни та характеризувався двома суперечливими процесами: тривалою ізоляцією економіки від світової та охочістю до впровадження в країні кращих здобутків світової науки і техніки. Ізоляція Японії сприяла збереженню національних традицій і зміцненню національної самосвідомості, але наслідком її стало не сприйняття іноземного – товарів, інвестицій, капіталу. Японці віддають перевагу вітчизняним товарам, тому частка іноземних інвестицій в японській економіці є незрівнянно нижчою, ніж в інших країнах [1].

Принцип побудови фінансової системи країни можна розглянути за такими напрямками: бюджетний устрій і бюджетна система; державний бюджет; бюджетний процес і державний фінансовий контроль; бюджети місцевих органів влади, фінансове вирівнювання; фінанси великих приватних корпорацій і державних підприємств.

В Японії відповідно до Конституції вищим органом державної влади і законодавчим органом є Парламент, що складається з Палати представників (512 депутатів – термін виконання обов'язків 4 роки) і Палати радників (252 депутати – 6 років повноважень з переобранням половини учасників кожні три роки). Кабінет міністрів на чолі з прем'єр-міністром – органи виконавчої влади країни. Статус імператора визначається волею всього народу, якому належить суверенна влада.

Фінансування країни здійснюється з поточного бюджету (доходи формуються за рахунок податків) та з Програми державних позик та інвестицій, де фінансовими надходженнями є: пенсійні фонди; система поштового страхування життя; гарантовані урядом зобов'язання й позики; спеціальний рахунок промислового інвестування. Програма державних позик характерна тим, що гроші виділяються на умовах платності, зворотності та терміновості. Японський інвестиційний бюджет розробляється урядом одночасно з поточним, але окремо від нього, та проходить щорічне затвердження в парламенті.

Доходи державного бюджету Японії складаються з податкових (прибутковий податок з фізичних осіб, податок на прибуток юридичних осіб та непрямі податки, що стягаються з алкогольних напоїв, сигарет, предметів розкоші) та неподаткових (доходи від орендної плати, продажу нерухомості, пені, штрафи, доходи від лотерей та інші) надходжень.

Серед податкових надходжень близько 40% становить прибутковий податок з фізичних осіб, близько 30% – непрямі податки (стягнуті з продажу алкогольних напоїв, сигарет, предметів розкоші). У порівнянні з іншими країнами частка неподаткових надходжень у Японії досить висока. Сюди входять доходи від орендної плати, продажу земельних ділянок та іншої

нерухомості, пені, штрафи, доходи від лотерей, позики і т.п. Особливість Японії полягає в тому, що показник питомої ваги державних витрат у ВВП країни є одним з найменших серед показників розвинутих країн.

Витрати державного бюджету реалізуються за трьома напрямками: 1) прямі виплати, які зазвичай спрямовуються на утримання адміністративного апарату; 2) витрата коштів за спецрахунками (пенсійне забезпечення, соціальне страхування, громадські роботи, оборона); 3) фінансова допомога місцевим адміністраціям.

Пенсійне забезпечення на 1/3 здійснюється з державного бюджету, а решта фінансується з інших пенсійних фондів. Також в Японії існує суспільна допомога (75% виплат – з центрального бюджету, 25% – з бюджетів місцевих органів влади), яка надається на основі Закону «Про гарантії прожиткового мінімуму» для тих, хто не може сам себе забезпечити. До 2025 року Японія планує збільшити витрати на соціальне забезпечення та підвищити рівень соціальної захищеності малозабезпечених верств населення.

Витрати на науку здійснюються в такому співвідношенні – 13% на соціальні науки та 87% на природні та технічні. Найменша частина витрат припадає на військові потреби – не більше 1% від ВВП.

Проект бюджету Японії розробляється Міністерством фінансів і його департаментами. Міністерства та відомства готують пропозиції, які стосуються структури і обсягу своїх бюджетів, та до 31 серпня направляють відповідні документи в бюджетний департамент міністерства фінансів, який з вересня по грудень розглядає надіслані документи та порівнює їх з очікуваними доходами і розробляє бюджетний проект. Далі проект направляється в Управління економічного планування, потім – на розгляд кабінету міністрів.

Після схвалення кабінетом міністрів уряд вносить виправлення та в січні представляє проект бюджету в парламенті, який після обговорення в бюджетній комісії затверджує його у вигляді закону. Виконання бюджету здійснюється міністерством фінансів та іншим міністерствами і відомствами. Касове обслуговування здійснює Японський банк та його відділення. Контроль за витратами проводиться поквартально у формі звітів міністерств і відомств контролерами міністерства фінансів, які представляють уряду звіт про виконання бюджету з доходів і витрат. Уряд в свою чергу передає звіт до ревізійного бюро, яке робить висновки, і передає знову на затвердження урядом, а потім на розгляд в парламент, якому відповідно до Конституції належить право розпоряджатися фінансами. Фінансовий рік у Японії триває з 1 квітня по 31 березня наступного року.

Доходи місцевих бюджетів мають таку ж структуру як і державний бюджет. За рахунок коштів місцевих органів влади в Японії фінансується розвиток виробничої інфраструктури, заходи пов'язані з ліквідацією стихійних лих, витрати на підготовку робочої сили, виплату різних допомог, пенсій. Також грошові кошти витрачаються на утримання місцевих органів влади.

З метою перерозподілу фінансів та вирівнювання фінансового потенціалу префектур в Японії створено Фонд фінансового вирівнювання, який функціонує у складі центрального уряду. Формується фонд за рахунок надходжень особистого прибуткового податку, податку на прибуток корпорацій і акцизу на алкогольні напої, надходжень податку на товари і послуги, надходжень від акцизу на тютюнові вироби.

Особливість економічного ладу – вертикальна інтеграція фірм, її групування, що пронизує всю систему ділових відносин у країні. Існує два рівні утворення економічних угруповань. Перший базується на переплетінні капіталу та особистої унії. Другий – визначається наявністю груп (кейрецу), які є об'єднанням великих компаній з дрібними та середніми. Основні цілі і завдання загальнонаціонального характеру втілюються у змісті внутрішньо-корпоративних планів, що мають директивний характер [2].

Цікавою є кредитна система Японії, що складається з Центрального банку. Він є верхнім рівнем кредитної системи, її головою. Банк Японії здійснює емісію грошей, грошово-кредитну політику, державно-монополістичне регулювання економіки та касове обслуговування Казни. Нижчий рівень кредитної системи складається з приватних кредитно-фінансових установ (КФУ), котрі діляться на звичайні (комерційні) банки; спеціалізовані та інші КФУ, а також урядових КФУ. Звичайні (комерційні) банки складаються з міських (10), регіональних (64), банків-членів Другої асоціації регіональних банків (65), іноземних банків (93).

Спеціалізовані КФУ поділяються на: КФУ довгострокового кредитування (3) і траст-банки (30); КФУ для малого і середнього бізнесу, що охоплюють банк "Дзенсінрен" (1), банки "Сінкін" (кредитні асоціації (416); кредитні кооперативи (369)); банк "Чю-кін" (центральний кооперативний банк торгівлі і промисловості, трудові банки (48)); КФУ для сільського, лісового та рибного господарства.

Урядові КФУ: банки та фінансові корпорації (10). До складу останніх входять: Японський експортно-імпортний банк, Японський банк розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Фінансова корпорація малого бізнесу, Фінансова корпорація санітарної екології, Фінансова корпорація сільського, лісового, рибного господарства; Корпорація житлових позик, Фінансова корпорація державних підприємств; Корпорація розвитку Хокайдо і Тохоку; фінансова корпорація розвитку острова Окінава. Зокрема, до урядових КФУ входять Корпорація страхування кредитів малого бізнесу (1), поштові ощадні каси (1) та ін.

Отже, фінансова система Японії досить розвинена та розгалужена, має свою специфічну будову, яка вдосконалювалася тривалий час. Прагнення до всього нового і прогресивного, готовність переймати й втілювати останні світові досягнення – в цьому риси японського народу, які давно стали визначальною рисою їх нації, та вивели економіку країни та світовий рівень.

Список використаних джерел:

1. Економіка зарубіжних країн : навч. посіб. / А.О.Старостіна, А.О.Длігач, Н.В.Богомаз. – К.: Знання. – С.234-240
2. Фінансові системи зарубіжних країн: навч.посіб / Л.О.Миргородська. – К.: Центр навчальної літератури. – 122 с.
3. Фінанси (Загальна теорія): навч.посіб. – 4-те вид., без змін. / В.М.Опарін. – К.: КНЕУ. – с.31.
4. Фісун А. Японська модель розвитку економіки // Економіка України. – 2009. – №9 (574). – С.79-87.